

Słotwórstwo czasownikó

Autor: Halina Karaś

Słotwórstwo czasownikó w gwarach ludowych ró

doborem formantó słotwórczych. Za typowo gwarowe uznaje się przyrostki: asić, olić, onić, osić, np. pitwasić ‘robić coś źle, niedbale’;, wyrapasić ‘wyrapić, tj. wytrzeszczyć oczy’;, biedolić ‘biedzić się’;, sepolić ‘seplenić’;, świegonić ‘brudzić’;, sklekosić ‘sklecić’;, gęgnosić ‘gęgać, mamrotać’;. Najczęstszy z nich olić pojawia się czasem na miejscu innych zakończeń czasownikó, np. opatolić ‘opatulić’;, przywākrolić = przywākroić. Spośród przyrostkó ogólnopolskich najbardziej produktywny jest sufiks ować, por. arfować ‘wiać zboże wialnią’;, beksować ‘płakać jak beksa’;, doktorować ‘być doktorem’;, grzybować ‘zbierać grzyby’;, kolacjować ‘jeść kolację, sianować ‘kosić i zwozić siano’;, przygwoździować ‘przybić gwoździem’;, szkołować ‘uczyć się w szkole’. Formant słotwórczy ować występuje często na miejscu ogólnopolskiego przyrostka ywać. Dzieje się tak najczęściej w gwarach południowej i zachodniej Polski, np. obiecować, pokazować (zob. Bezokolicznik). Na Mazowszu (stąd promieniuje na inne obszary) dominuje przyrostek ywać, np. obiecywać, pokazywać, który wypiera dawne formy czasownikó na ować. Gwary północne tracą często sufiks ować, por. kupać, zajmąć zamiast kupować, zajmować, inne gwary pozbywają się formantu nę w czasie przeszłym, np. kopła, popchli, dotkła zamiast kopnęła, popchnęli, dotknęła. Sufiks bezokolicznika eć bywa zastępowany przez ić, por. wisić, myślić, umrzyć, drzyć, leżyć. Powszechnym zjawiskiem jest inna prefiksacja niż w języku ogólnym, np. doradzać się, naczęszczać, ojeść, przechmurzyć się, wyżyczać, ściekawić zamiast naradzać się, uczęszczać, objeść się, zachmurzyć się, pożyczycić, zaciekawić. Nierzadko, głównie na Podhalu i w Wielkopolsce, używa się kilku przedrostkó (tzw. intensywna prefiksacja) przede wszystkim w celu uzyskania wyraźnej dokonaności, por. obująć, popoganiać, ponawtykać, dopodorywać, ponawystawiać, pozamiatać. Rzadkie są wypadki uboższej prefiksacji, np. naleźć, pojrzeć, potkać, przedać zamiast znaleźć, spojrzeć, spotkać, sprzedać. W gwarach czasowniki, podobnie jak przymiotniki i rzeczowniki (zob. Słotwórstwo przymiotnikó, Słotwórstwo rzeczownikó), mogą mieć charakter zdrabniający, szczególnie w odniesieniu do dzieci, np. śpikać, śpiulkać, płakuchnać, płakuniać, płakulać, bawulkać się, biegulkać, luluniać, siusiuchnać. Częstsze niż w języku ogólnym są czasowniki dźwiękonaśladowcze, por. hopkać, tupkać, kodkodakać. Zdarzają się także nowe wyrazy powstałe w wyniku kontaminacji (skrzyżowania), np. dryndać ← drygać)(dyndać, brzdągotać ← brzdąkać)(bulgotać, mrauczeć ← mruczeć)(miauczeć, złakusić się ← złakomić się)(skusić się. Por. Archaizmy słotwórcze, Ekspresywne nacechowanie wypowiedzi, Słownictwo ekspresywne, Spieszczenia.